

5 – 5 – 55

วันรวมพลังรับมือภัยพิบัติ

(National Disaster Preparedness Day 2012)

โลกเดือนเรากำลังมีสัญญาณหลายอย่างที่บอกให้รู้ว่า โลกกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ทั้งภัยหนาว ภัยแล้ง ภัยน้ำ แผ่นดินไหว รวมทั้งความแปรปรวนของสภาพอากาศ ฯลฯ ที่ล้วนเป็นภัยพิบัติที่นับวันจะทวีความรุนแรง และเกิดขึ้นทั่วทุกหนทุกแห่งของโลก

... คำถามหนึ่งที่สำคัญ คือ มนุษย์เรารู้ เข้าใจธรรมชาติ และมีเครื่องมือในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง รับมือกับภัยพิบัติเหล่านี้มากน้อยแค่ไหน

จากเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทยในช่วง 2 – 3 ปีที่ผ่านมา คงเป็นทั้งคำตอบและบทเรียนสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจได้ดีว่า สังคมไทย โดยเฉพาะในภาคส่วนรัฐ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดแผนและเครื่องมือในการรับมือและจัดการกับภัยพิบัติต่างๆ ทั้งที่จริงๆ แล้ว เรามีองค์ความรู้ มีบุคลากร มีเครื่องมือและนวัตกรรมมากมายที่ก่อเกิดขึ้นท่ามกลางภัยพิบัติ รวมทั้งมีเครือข่ายภาคีคนทำงานด้านทรัพยากรธรรมชาติ เครือข่ายภาคประชาชน เครือข่ายอาสาสมัคร/ คนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงานช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนผู้ประสบภัยจากภัยพิบัติต่างๆ

นอกจากนี้ เราได้พบเห็นการขับเคลื่อนของกลุ่มคน กลุ่มองค์กร หน่วยงานภาคเอกชน และอีกหลายภาคส่วนที่ลุกขึ้นมาทำงานทั้งเพื่อบรรเทาทุกข์ ช่วยเหลือผู้ประสบภัย มีการจัดทำแผนรับมือเพื่อฟื้นฟูเยียวยาสถานการณ์ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีการประสานความร่วมมือจากหลายส่วนเพื่อระดมกำลัง ระดมสมอง และระดมทุนในการจัดการ การเกิดขึ้นของเครือข่ายต่างๆ เหล่านี้ ย่อมสะท้อนได้เป็นอย่างดีว่า นานี้การรวมตัวของภาคประชาชนเป็นกลไกที่มีพลังและมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการจัดการกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

พลังเล็กๆ หลายกลุ่ม หลายชาย หากมาร่วมกันถักทอ จับมือ ประสานพลัง ย่อมก่อให้เกิดมวลพลังที่ใหญ่ขึ้นและมีประสิทธิภาพในการจัดการกับภัยพิบัติอย่างรอบด้านมากขึ้น ด้วยเหตุ

ดังกล่าวนี้ ในวันเสาร์ที่ 5 เดือน 5 ปี 2555 จึงถือเป็นวาระอันดีที่ทุกภาคส่วน รัฐ เอกชน ประชาสังคม ชุมชน จะมาร่วมมือ ร่วมพลังในการรับมือกับภัยพิบัติ แลกเปลี่ยนบทเรียน ความรู้ ประสบการณ์ ส่งต่อนวัตกรรม เครื่องไม้เครื่องมือ เตรียมความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นจริงตั้งแต่พื้นที่ภูเขาจรดท้องทะเล ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

ความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติแม้จะเป็นปัจจัยที่เราไม่อาจควบคุม แต่เราสามารถเรียนรู้และปรับตัวที่จะอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติได้ มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวาระภาคประชาชนในการออกแบบ กำหนดทิศทาง วิธีการ และเรียนรู้ปรับตัวจากสถานการณ์จำลองร่วมกัน ณ หอประชุมใหญ่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง ในวันเสาร์ที่ 5 พค. 2555 เวลา 8.20-18.00 น. และเชื่อมโยงกับเครือข่ายในแต่ลันที่ทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดเวที/ พื้นที่ในการแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็น ข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญา บทเรียน และประสบการณ์ทั้งในการรับมือกับภัยพิบัติ การเตรียมการ และการปรับตัว
2. เพื่อให้เกิดเวที/ พื้นที่ในการพบปะ เชื่อมโยง ระดมความร่วมมือกลไกทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อให้เกิดโมเดลหรือแผนปฏิบัติการในการรับมือกับภัยพิบัติอย่างมีส่วนร่วม บูรณาการและรอบด้าน ครอบคลุมทุกมิติสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม
4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการเตรียมตัวรับมือภัยพิบัติ ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ สถานการณ์จริง

กรอบการปฏิบัติการ

วอร์รูมภัยพิบัติ (ทุกสถานการณ์ใช้กรอบฐานคิด กรอบกระบวนการเดียวกัน แล้วค่อยลงรายละเอียดปลีกย่อยตามลักษณะสถานการณ์)

ฐานคิด : การมองภัยพิบัติอย่างรอบด้าน ครอบคลุมและเชื่อมโยง สร้างจินตภาพในกรณี สถานการณ์ที่สุุดจนถึงเลวร้ายที่สุดร่วมกัน

น้ำท่วม - ตั้งต้นตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ เชื่อมโยงดินถล่ม โคลนถล่ม

แผ่นดินไหว + สึนามิ - วิเคราะห์ตั้งแต่ความอ่อนไหวของแผ่นดิน ประเด็นทางธรณีวิทยา แผ่นดินเก่า ใหม่ รอยเลื่อน เชื่อมโยงต่อลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในภูมิภาคต่างๆ ความเสี่ยง

ลมมรสุมต่างๆ - มองลมมรสุมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ฝน สถานการณ์น้ำ ความเสี่ยงของพื้นที่ ผลกระทบต่อบ้านเรือน ที่ทำกิน

เขื่อนแตก – มองตั้งแต่สถานการณ์เขื่อนในประเทศไทย การใช้ประโยชน์ เขื่อนในประเด็นที่สัมพันธ์กับความสูญเสียของแต่ละพื้นที่ เช่น เขื่อนบนรอยเลื่อนแผ่นดิน เขื่อนที่ร่อนน้ำเกินปริมาณ พื้นที่เสี่ยงน้อยจนถึงมาก

สถานการณ์โลก – มองเชื่อมโยงจุดเปราะบางต่างๆ ของโลก จุดที่จะเกิดโดมิโน การเคลื่อนของเปลือกโลก มรสุมต่างๆ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางธรรมชาติจากจุดหนึ่งเชื่อมสู่จุดต่างๆ

กระบวนการ : เปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยน โดยมองสถานการณ์ตั้งแต่ก่อนภัยพิบัติ ระหว่างภัยพิบัติ และหลังภัยพิบัติ เพื่อนำมาสู่การออกแบบจัดทำร่างแผนที่ภัยพิบัติ โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. SWOT วิเคราะห์สถานการณ์ (โดยเอาทั้งชุดบทเรียน ประสบการณ์จากภัยพิบัติครั้งต่างๆ มารวมกัน วิเคราะห์ตั้งแต่การเตือนภัย สัญญาณเตือนภัย เส้นทางในการเคลื่อนย้าย พื้นที่หลบภัย การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ และการฟื้นฟู – SWOT เพื่อจะได้เอาบทเรียนมาเป็นแกนในการออกแบบโมเดลที่จะอุดรูรั่วต่างๆ จากบทเรียนที่ผ่านมา)

2. จากบทเรียน วิเคราะห์พื้นที่ ปักหมุดพื้นที่ (เสี่ยงน้อยจนถึงมากที่สุด)

3. ปักหมุด ต้นทุนคน องค์กร องค์ความรู้ในแต่ละพื้นที่นั้นๆ (Mapping รายชื่อ เบอร์ใครทำอะไร อย่างไร แกนในการประสานติดต่อ)

4. ปักหมุด หน่วยงานทุกภาคส่วนในพื้นที่ (หน่วยงานราชการ เอกชน ประชาสังคม โรงเรียน อนามัย ศาสนสถาน)

5. ออกแบบวิธีการ ขั้นตอนการรับมือ 7 ระดับ (โจทย์ร่วม คือ เตรียมตัวอะไรบ้าง อย่างไรบ้าง องค์ประกอบของแต่ละระดับจำเป็นต้องมีใคร มีอะไร และการมีส่วนร่วม การรวมตัวจะเชื่อมกันอย่างไร การติดต่อสื่อสาร รับ-ส่งข้อมูลข่าวสารอะไร อย่างไร โดยใคร แอร์แบ่งปันส่งต่อข้อมูลระหว่างกันอย่างไร โดยกลไกไหน กลไกไหนดี กลไกภูมิภาค กลไกชาติพันธุ์ ศูนย์กลางของแต่ละระดับ)

5.1.ระดับปัจเจก

5.2.ระดับครัวเรือน

5.3.ระดับชุมชน

5.4.ระดับท้องถิ่น

5.5.ระดับเครือข่าย

5.6.ระดับภูมิภาค หรือระดับภูมิภาค

5.7.ระดับชาติ (หมายถึงส่วนกลาง ครอบคลุมราชการ สื่อ ฯลฯ)

6. ออกแบบเส้นทางในการเคลื่อนย้ายผู้ประสบภัย ผู้บาดเจ็บ (ใครเกี่ยวข้อง โดยเครื่องมือช่องทาง กลไกอะไรบ้าง เส้นทางหลัก เส้นทางรอง เส้นทางเฉพาะกิจในกรณีฉุกเฉิน)

7. ออกแบบโมเดลการจัดการศูนย์หรือพื้นที่อพยพ (รูปแบบการบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วมในการใช้ศูนย์ การระดมสิ่งของ การจัดสรรสิ่งของ การบริหารจัดการความเสี่ยงต่างๆ ภายในศูนย์ฯ กำลั้งคน กำลั้งของ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้ช่วยเหลือ – ผู้ประสบภัย การบริหารจัดการของบริจาค เงิน เครื่องอุปโภคต่างๆ ระบบขนส่ง)

8. ออกแบบเครื่องมือสื่อสาร อุปกรณ์ในการสื่อสาร นวัตกรรมในการยังชีพในสถานการณ์ภัยพิบัติ (แต่ละภูมิภาค แต่ละสภาพพื้นที่ เครื่องมือที่เหมาะสม อุปกรณ์ที่เหมาะสม สื่อท้องถิ่น สื่อทางเลือก การใช้เทคโนโลยีในภาวะไร้อินเทอร์เน็ต ไร้สัญญาณโทรศัพท์)

9. ออกแบบวิธีการยังชีพในภาวะภัยพิบัติ (นำท่วมขัง การปรับตัวยังชีพด้วยการสร้างอาชีพ การเอาองค์ความรู้ท้องถิ่นผันวิกฤติเป็นโอกาส เช่น ประมง เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น)

10. ออกแบบวิธีการรับมือ จัดการกับความขัดแย้ง (ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาภัยพิบัติ ความขัดแย้งระหว่างพื้นที่ใกล้เคียง พื้นที่ที่เหลื่อมซ้อนย่อมเกิดขึ้น ต้องค้นหากระบวนการ กลไก กลยุทธ์ในการรับมือและจัดการกับความขัดแย้ง ใครจะเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย จุดสมจุดที่ความขัดแย้งจะรวมช่อมได้)

11. ออกแบบวิธีการฟื้นฟู เยียวยาหลังภัยพิบัติผ่านพื้น มอองการฟื้นฟู 7 ระดับ (การจัดการที่อยู่อาศัย การจัดการอาชีพ ที่ทำกิน การจัดการฟื้นฟูวิถีชีวิต สุขภาพกายใจ – ในแต่ละระดับจะมีกระบวนการ มีขั้นตอน มีวิธีการจัดการอย่างไร การเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ อุปกรณ์ เช่น แบ่งปันเมล็ดพันธุ์ ลงแขกแรงงาน เป็นต้น)

11.1. ระดับปัจเจก

11.2. ระดับครัวเรือน

11.3. ระดับชุมชน

11.4. ระดับท้องถิ่น

11.5. ระดับเครือข่าย

11.6. ระดับภูมิภาค หรือระดับภูมิภาค

11.7. ระดับชาติ (หมายถึงส่วนกลาง ครอบคลุมราชการ สื่อ ฯลฯ)

12. ออกแบบกระบวนการสร้างการเรียนรู้ ทำอย่างไรให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ เกี่ยวกับภัยพิบัติ สามารถเข้าถึงคนกลุ่มต่างๆ ทำอย่างไรให้คนในแต่ละพื้นที่รู้จักในการเอาตัวรอด มอองการออกแบบสร้างกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย 7 ระดับ

12.1.ระดับปัจเจก (สร้างการเรียนรู้ตั้งแต่การเรียนรู้ในโรงเรียน หลักสูตร ท่องถิ่น หลักสูตรบังคับ วิชาแนะแนว เป็นต้น + การใช้เทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสาร การเข้าถึงฐานข้อมูลสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในสถานะผู้ส่งสารและผู้รับสาร นักข่าวเฉพาะกิจ ผู้สื่อข่าวจำเป็น อาสาสมัครภัยพิบัติ เป็นต้น)

12.2.ระดับครัวเรือน

12.3.ระดับชุมชน

12.4.ระดับท้องถิ่น

12.5.ระดับเครือข่าย

12.6.ระดับภูมิภาค หรือระดับภูมิภาค

12.7.ระดับชาติ (หมายถึงส่วนกลาง ครอบคลุมราชการ สื่อ ฯลฯ)

รูปแบบและวิธีการดำเนินการ

1.เวทีกลาง เวทีใหญ่

ใช้สำหรับการระดมสมองร่วม โดยจำเป็นต้องมีวิทยากรกระบวนการ 1 คน ที่คอยโยนประเด็น ตั้งคำถาม กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนในวงของผู้ร่วมเวที ล้อมวงมีกระดาน clip chart จำนวนมากพอสมควร เพื่อช่วยเก็บประเด็นรอบวง และมีมือบันทึกลงในสมุด 1 คน

2.กระดานบอร์ดใหญ่กลางวง

มีแผนที่ประเทศไทยติดหลายๆ แผ่น เช่น แผนที่กายภาพ แผนที่ภูมิศาสตร์ แผนที่รายจังหวัด เพื่อให้เห็นมิติหลากหลายในการสร้างจินตภาพเพื่อการวิเคราะห์ และมีแผนที่โลก 1 แผ่น เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของสถานการณ์ปัญหาธรรมชาติของโลก (อุปกรณ์ หมดจำนวนมากพอสมควร/ กระดาษ post it / กระดาษสีตัดแผ่นขนาดพอดีมือ/ ดินสอ/ ปากกาเมจิก/ ปากกาเคมี โดยทิ้งโจทย์ โยนประเด็น แล้วให้แต่ละคนใช้อุปกรณ์ในการแสดงทัศนะ เช่น ปักหมุด ติดกระดาษ ลากเส้น เป็นต้น (มีทีมผู้ช่วยวิทยากร แจกกระดาษ แจกปากกา – หรืออีกแบบ ใส่ทุกอย่างในกล่อง กล่องละประเภท วางกล่องไว้กลางวง หยิบตามอัธยาศัย)

3.ระดมกลุ่มย่อย แשרข้อมูล แשרบทเรียน ประสบการณ์

ในกรณีที่กลุ่มใหญ่ การระดมในกลุ่มใหญ่เต็มไปด้วยข้อจำกัด โยนประเด็น โยนคำถาม จัดแบ่งกลุ่มในการค้นหาคำตอบ ออกแบบสิ่งต่างๆ แบ่งกลุ่มในลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มภูมิภาค (คนลุ่มน้ำ คนที่ราบ คนชายฝั่ง ฯลฯ) กลุ่มอาชีพ (เกษตรกร ธุรกิจส่วนตัว ข้าราชการ ฯลฯ) กลุ่มความเสี่ยง (คนในพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม คนในพื้นที่เสี่ยงแผ่นดินไหว ฯลฯ) นอกจากแบ่งกลุ่มแล้ว ต้อง

จัดกระบวนการโดยการรวมกลุ่มแบบคละ ผสมคนในกลุ่มต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการไหลของข้อมูลในมิติต่างๆ มากขึ้น (ย่อย – รวม – คละ – รวม)

4. โต้ลงทะเบียน บอร์ดแจ้งความจำนง แจกเอกสารใบปลิว โบรชัวร์

จัดเก็บรายชื่อ เบอร์ ช่องทางติดต่อเพื่อทำทำเนียบสำหรับการติดต่อ และมีบอร์ดสำหรับให้คนทั่วไปที่เดินไปเดินมาที่สนใจได้เข้ามาลงชื่อ แจ้งความจำนงเพื่อเป็นอาสาสมัครในยามภัยพิบัติในอนาคต พร้อมแจกเอกสารที่มีช่องทางในการติดต่อ โดยมีทีมอาสาสมัครคอยมอนิเตอร์พื้นที่บอร์ดให้

5. คอมพิวเตอร์กลางแสดงหน้าเว็บกลาง

คอมพิวเตอร์เพื่อให้คนที่สนใจ access เข้าใช้หน้าเว็บ ฐานข้อมูลต่างๆ ได้ ลงทะเบียน ลงพิกัด ออนไลน์ข้อมูลเพื่อเชื่อมต่อกับผู้สนใจที่อยู่ในจังหวัดอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วม จะได้รับและเข้าถึงข้อมูลพร้อมๆ กัน (มีคนมอนิเตอร์หน้าเว็บ)

ผู้เข้าร่วม

1. แกนนำต่างๆ ในทุกระดับ (ท้องถิ่น ภูมิภาค ประชาสังคม)
2. ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนภาคส่วนรัฐ ตัวแทนภาคธุรกิจ
3. นักวิชาการ (ทั้งสายที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง)
4. สื่อมวลชน
5. พระ หรือผู้นำศาสนาอื่น
6. อดีตผู้ประสบภัย
7. กลุ่มองค์กร ภาคี เครือข่ายที่ทำงานฐานชุมชน เพื่อช่วยกันรื้อรื้อช่วย
8. เยาวชน ในระดับต่างๆ เช่น เยาวชนในระดับพื้นที่ เยาวชนในสถาบันการศึกษา
9. อาสาสมัคร

ผลลัพธ์

1. กระบวนการในการสร้างการเรียนรู้ร่วม
2. องค์ความรู้
3. ทำเนียบคน องค์กร เครือข่าย เบอร์ ที่อยู่ในการติดต่อ
4. แผนที่เฝ้าระวังภัยพิบัติ (ปักหมุด)
5. โมเดลการรับมือกับภัยพิบัติ (แผนปฏิบัติการ)